

УДК 37.01(477)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-43-48

КНИШ Інна Василівна –

доктор філософських наук, професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов
Національної академії управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1746-359X>
e-mail: knysh_sumy@ukr.net

БОЙЧЕНКО Марина Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0543-8832>
e-mail: marinaver18@gmail.com

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ : ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Викладено сучасне розуміння аксіологічного аспекту освіти. Виокремлено процеси, які впливають на її розвиток: глобалізація, інформаційна революція, трансформація ціннісних орієнтирів. Зазначено, що залежно від форм і тенденцій вияву глобалізація справляє як позитивний (зростання конкуренції зумовлює підвищення якості освітніх послуг), так і негативний (дисбаланс фінансування позначається на якості освіти, що загрожує цілісності освітнього середовища) вплив на ціннісну сферу європейської освіти. Констатовано, що інформатизація й цифровізація суспільства сприяють розширенню доступу до інформації, призводячи до позитивних (розширення комунікацій) і негативних (віртуальна залежність, інформаційна віральність, фейковість, кліповість, дезінформація тощо) наслідків. Засвідчено, що трансформування ціннісних орієнтирів європейської освіти, взороване на гуманістичні ідеали, живить плюралізм думок і творчий саморозвиток особистості, неможливий без утвердження в суспільній свідомості та політико-правовій сфері демократичних цінностей.

Доведено, що механічне копіювання ціннісних засад європейської освіти не дасть бажаних результатів на українських освітніх теренах, оскільки наша держава має своєрідну систему цінностей, позначену кордологізмом, седентаризмом і антеїзмом, що ґрунтується на традиціях українського народу, її самобутню культуру, а європейські країни – це стабільні суспільства з усталеними демократичними, соціально орієнтованими ринковими традиціями та раціоналістичною системою цінностей (самодостатня особа, яка реалізує себе в особистісному, професійному й соціальному вимірах). Наголошено, що визначальним критерієм освітнього процесу має бути є якісна освіта, а стратегічною метою – виховання миролюбства як сталої та невід'ємної риси європейця й засадничих громадянських чеснот і цінностей, як-от честь, гідність, повага, відповідальність, соціальна активність, скромність, дбайливе ставлення до довкілля тощо.

З'ясовано, що європейському культурно-освітньому простору притаманні толерантність, моральність, гуманізм, демократія й солідарність. Запропоновано розглядати ці духовні цінності в єдності, оскільки вони діалектично пов'язані, що й утілено в освітніх практиках країн ЄС.

Ключові слова: освіта, європейський культурно-освітній простір, глобалізація, інформаційна революція, ціннісні орієнтири.

KNYSH Inna Vasylivna –

National Academy of Management,
Department of Social and Humanitarian Disciplines
and Foreign Languages
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1746-359X>
e-mail: knysh_sumy@ukr.net

BOICHENKO Maryna Anatoliivna –

Sumy State Pedagogical University named after
A. S. Makarenko
Pedagogy Department
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0543-8832>
e-mail: marinaver18@gmail.com

EUROPEAN VECTOR OF UKRAINIAN EDUCATION DEVELOPMENT: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

The modern view of the axiological aspect of education is outlined. Processes that influence its development are singled out: globalization, information revolution, transformation of value orientations. It is noted that, depending on the forms and trends of manifestation, globalization has both a positive (increased competition leads to an increase in the quality of educational services) and a negative (funding imbalance affects the quality of education, which threatens the integrity of the educational environment) impact on the value sphere of the European education. It is established that informatization and digitization of society contribute to the expansion of access to information, leading to positive (expansion of communications)

and negative (virtual dependence, information virality, fakeness, clichéness, disinformation, etc.) consequences. It is proved that the transformation of the value guidelines of the European education, based on humanistic ideals, nourishes the pluralism of opinions and creative self-development of the individual, which is impossible without the affirmation of democratic values in the public consciousness and the political and legal sphere.

It has been proved that mechanical copying of the value foundations of the European education will not give the desired results in Ukrainian educational fields, since our state has a peculiar system of values marked by cordologism, sedentarism and atheism, which is based on the traditions of the Ukrainian people, and a unique culture, while European countries are stable societies with established democratic, socially oriented market traditions and a rationalistic value system (a self-sufficient person who realizes himself in personal, professional and social dimensions). It is emphasized that the defining criterion of the educational process should be education of high quality, and the strategic goal should be the education of pacifism as a permanent and inalienable trait of a European and basic civic virtues and values, such as honor, dignity, respect, responsibility, social activity, modesty, careful attitude to the environment, etc.

It is found that the European cultural and educational area is characterized by tolerance, morality, humanism, democracy and solidarity. It is proposed to consider these spiritual values in unity, as they are dialectically connected, which is embodied in the educational practices of the EU countries.

Key words: education, European cultural and educational area, globalization, information revolution, value orientations.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З часу відновлення незалежності Україна перебуває в біфуркаційному стані соціокультурної трансформації та векторної інтеграції в європейський освітній простір. Цей процес відображено в численних офіційних документах і осмислено у філософському дискурсі, що засвідчує ціла низка наукових публікацій. У даній статті предметом дослідження стали питання, що нині активно дискутуються: необхідність перетворення освітньої системи на мережу відповідно до реальних потреб держави та соціуму; поетапна передача всіх закладів вищої освіти у відання Міністерства освіти і науки України та їх об'єднання; створення крупних регіональних і корпоративних дослідницьких університетів, де буде зосереджено високий науково-педагогічний і методичний потенціал, забезпечено сучасні стандарти організації освітнього процесу й наукових досліджень, упроваджено сучасний університетський менеджмент; структурні невідповідності між обсягами та структурою підготовки фахівців і реальними потребами суспільства й економіки.

Механічне копіювання ціннісних засад європейської освіти не дасть бажаних результатів на українських освітніх теренах, оскільки Україна має своєрідну систему цінностей, позначену кордологізмом, седентаризмом і антеїзмом, що ґрунтується на традиції українського народу, й самотутню культуру, а європейські країни – це стабільні суспільства з усталеними демократичними, соціально орієнтованими ринковими традиціями та раціоналістичною системою цінностей (самодостатня особа, яка реалізує себе в особистісному, професійному й соціальному вимірах), що докладно було розглянуто нами у попередніх публікаціях [4; 5]. Запорукою цього є якісна освіта [13; 14; 16; 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку вітчизняної освіти в умовах глобалізації висвітлюють В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Савельєва, А. Сбруєва, І. Силадій, О. Хомерікі та ін. Цивілізаційній цінності миру в освітньому контексті присвячено дослідження В. Андрущенко, Т. Андрущенко, І. Беха, В. Савельєва та ін. Європейський вектор розвитку української освіти окреслено у працях В. Андрущенко, Т. Андрущенко, Н. Батечко,

М. Колотило, Г. Ніколаї, А. Осипова, В. Савельєва, А. Сбруєвої, І. Силадія, С. Сисоєвої, О. Хомерікі, Ю. Шабанова та ін.

Мега статті: розглянути європейський вектор розвитку української освіти, залучаючи сучасний досвід і осмислюючи перспективи, та з'ясувати процеси, які на нього впливають.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аксіологічна складова освіти проєктується як визнана й узгоджена домінанта. Ціннісне наповнення є константою, суспільною ідеологією, спроможною до певної трансформації. Сучасний вигляд аксіологічного аспекту освіти визначають такі процеси, як глобалізація, інформаційна революція та трансформація ціннісних орієнтирів. Розглянемо зазначені аспекти більш докладно.

За останні десятиріччя глобалізація призвела до значної трансформації національних освітніх систем. Варто зазначити, що інтернаціоналізація освіти означає академічну мобільність між закладами освіти країн-партнерів, а також створення універсальних спеціальних навчальних програм, а глобалізація – це універсалізація навчального планування, що здійснюється завдяки попиту на певних фахівців на глобальних ринках [11, с. 36–37]. Водночас глобалізація робить вразливим ціннісний потенціал національних систем освіти, науки й інноватики європейських країн. Негативні прояви глобалізації освіти та її цінностей значно посилюються на тлі фінансово-економічної кризи, міграції, соціальних катаклізмів, пандемій, війн тощо. За таких умов людина почувається незахищеною, її соціальні та громадянські права, зокрема право на освіту, часто ігнорується, зневажається, а отже, ускладнюється доступ до неї, знижується її якість і релевантність освіти.

З метою конкретизації зазначених процесів розглянемо важливі аспекти впливу глобалізації на освітню ціннісну сферу європейських країн. А. Сбруєва наводить приклади впливу глобальної фінансово-економічної кризи на розвиток європейської вищої освіти: зростання розбіжності між рівнем фінансування вищої освіти в різних країнах Європи; перетворення на норму обмеження державного фінансування; стабілізація і зростання фінансування вищої освіти у Скандинавії та країнах Західної й Центральної Європи; зростання контингентів здобувачів освіти як запоруки гарного

працевлаштування й побудови успішної кар'єри; актуалізація державних інвестицій в інфраструктуру вищої освіти; подальша регіоналізація (європеїзація) конкурентного фінансування наукових програм університетів у межах програми «Горизонт 2020»; фундаментальне переосмислення та реструктуризація всіх сфер діяльності й аспектів функціонування вищої школи європейських країн [8, с. 235–236].

Отже, глобалізація залежно від форм і тенденцій вияву справляє вплив на ціннісну сферу європейської освіти як у позитивному (зростання конкуренції покращує якість освітніх послуг), так і негативному (дисбаланс фінансування впливає на якість освіти, що загрожує цілісності освітнього середовища) сенсі.

Крім глобалізації присутнє значення для зміни ціннісних аспектів існування європейського освітнього простору має інформатизація й цифровізація суспільства.

Розвиток ІКТ сприяв розширенню доступу до інформації, що мало як позитивні (розширення комунікацій), так і негативні (віртуальна залежність, інформаційна віральність, фейковість, кліповість, дезінформація тощо) наслідки. Завданням освіти, науки й інноватики стали: задоволення суспільних потреб в якісній освіті (передусім освіті впродовж усього життя); формування творчої та креативної самодостатньої особистості, спроможної адаптуватися до змін і задіювати компенсаторні компетентності сприйняття; перспективність мобільності всіх учасників освітнього процесу із забезпеченням транскультурної комунікації; набуття здатності жити у злагоді та мирі, співпрацювати з іншими заради спільної мети тощо.

Отже, необхідно не тільки долучати учасників освітнього процесу до використання ІКТ для забезпечення формування інформаційної культури та відповідної системи цінностей, умінь та навичок (soft і hard skills), а під час пошуку інформації та її диференціювання розвивати їхню здатність використовувати необхідні дані для самовдосконалення й задоволення суспільних потреб, а також розв'язання складних завдань [9, с. 38].

Вочевидь, здобутки інформаційної революції вимагають від людини не тільки нових знань, але й сформованих світоглядних цінностей для критичного аналізу інформації, ідентифікації небезпечних та необхідних інформаційних потоків і повідомлень. У цьому контексті основним завданням європейської освіти стала підготовка людини до життя в інформаційному суспільстві, збереження та збагачення традиційних цінностей європейської культури й осмислення та донесення до учасників освітнього процесу ціннісних пріоритетів об'єднаної Європи.

Інформаційна революція вможливила здобуття освіти завдяки онлайн-навчанню, доступу до електронних бібліотек, новітніх баз даних, онлайн-курсів, міжвузівських і міжнародних проєктів тощо. Вочевидь, інформаційна революція сприяла демократизації процесу надання освітніх послуг у глобальному вимірі європейського освітнього

середовища, вможлививши ознайомлення з європейською культурою, а отже, і з її ціннісними орієнтирами.

Про це свідчать і праці Т. Андрущенко з питань педагогіки миру, які є дуже актуальними з огляду на російську військову агресію проти України. Передусім ідеться про формування на цій основі відповідних ціннісних орієнтирів, а саме стратегічного завдання освіти всіх держав світу – виховання миролюбної людини, гідного члена суспільства на локальному, регіональному та глобальному рівнях у прагненнях і спроможності до самореалізації без протидіювання з іншими людьми, формування миротворчого балансу між народами та мультикультурності освіти. Нині в усіх регіонах світу (на жаль, за винятком Російської федерації) побутує переконання, що виховання миролюбства, гуманізму та толерантності є стратегічним пріоритетом діяльності національних систем освіти, науки й інноватики [2, с. 108–109].

На переконання Т. Андрущенко, стратегією освітнього процесу має бути виховання миролюбства як стійкої й невід'ємної ознаки європейця, фундаментальних громадянських чеснот і цінностей, таких як честь, гідність, повага, відповідальність, соціальна активність, скромність, дбайливе ставлення до довкілля тощо [1, с. 249].

І. Бех визначає низку засадничих пріоритетів мирного співіснування людства, які мають становити підґрунтя виховання кожного індивіда, а саме стійкого переконання, що найвищою цінністю цивілізації є людина: усвідомлення ролі загальнолюдських цінностей – свободи та прав людини; забезпечення умов мирного співіснування й унеможливлення збройних протистоянь; толерантне ставлення до прав, свобод та інтересів народів і націй; плекання універсальних загальнолюдських цінностей і стосунків на основі гуманізму та справедливості; запобігання порушенням прав і свобод людини та народів; гарантування стабільного миру на планеті [3, с. 18].

Отже, на думку вчених, громадських діячів і політиків, нині в усьому світі є актуальним питанням війни та миру, тому варто постійно нагадувати громадянам про цінність мирного життя, пам'ятати трагічні уроки історії, навчитися робити з них відповідні висновки тощо. Освіта й виховання у процесі миротворення та мирозабезпечення відіграє провідну роль, оскільки саме під час навчання формується світогляд і патріотизм людини, вона усвідомлює загальнолюдські цінності тощо.

У цьому сенсі доречними є роздуми британського дослідника сучасної історії Тімоті Гартона Аша, який вважає, що необхідно постійно нагадувати про цінності миру, злагоди, сталою розвитку та наголошувати на кращих європейських здобутках. Такі цінності, як свобода, справедливість, мир, є стратегічною метою, а європеїзація – лише засіб утілення, корисна модель для країн і народів світу, як на принципах людської гідності, науки та правових засад облаштувати життя людей, яке нині ускладнене й обтяжене численними потужними викликами: глобалізацією, кризовим станом екології, дестабілізацією

суспільно-політичного розвитку тощо. До цього додалися і проблеми, спричинені війною.

Зауважимо, що мета Миру як загальнолюдської цінності полягає в задоволенні цивілізаційної потреби безпеки життєдіяльності та відсутності загроз життю і глобальних суспільних ризиків. Мир уважають головною суспільно-політичною цінністю й передумовою життєзбереження. «Під миром слід розуміти мирний час, епоху в історії будь-якої держави, коаліції держав, яка позначена відсутністю відкритих військових конфліктів між народами», мир ґрунтується на невійськовій геополітиці між державами, врахуванні національних інтересів, ухвалених у договорах, узгоджених між сторонами [2, с. 45].

Такі гарантії щодо формування загальнолюдських цінностей і забезпечення якості освіти сформульовано Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти (з англ. – European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) [15]. Нині дієвими механізмами визнано: забезпечення якості підготовки учителів, викладачів, педагогів; позитивний відгук самоврядування та підтримка студентів, моніторинг освітнього процесу, навчальних програм і проєктів; забезпечення доступу громадськості до публічної інформації; впровадження інформаційних систем, технологій та інформаційно-телекомунікаційних платформ тощо.

Отже, впровадження ІКТ у освіту на теренах ЄС та України є пріоритетним державним завданням задля забезпечення громадян якісними освітніми послугами й загального прогресу країн-партнерів на міжнародній арені. Саме тому в суспільній думці провідна роль і значущість освіти та продукуваних нею загальнолюдських цінностей є беззаперечними, адже саме якісні знання й загальнолюдські цінності озброюють людину ефективними стратегіями досягнення життєвого успіху.

Безсумнівно, для країн-учасниць, партнерів європеїзації створено належні умови для залучення людини до сучасних наукових знань у різних галузях освіти та науки. Водночас доступність освіти для різних категорій громадян у різних країнах Європи не є однаковою, але в цілому всюди дотримуються принципів демократичності та відкритості освітніх систем з урахуванням національної специфіки.

Загалом європейський вимір освітніх цінностей забезпечують механізми дотримання прав людини. Основним із них є право на життя, що розгортається через цінність мирного й безпечного способу життя. Життя, здоров'я і безпека життєдіяльності належать до найважливіших європейських освітніх цінностей.

Згідно з рекомендаціями Європейської комісії щодо універсальних компетенцій, базовими освітніми компетенціями, на формування яких має бути спрямована підготовка викладачів, є такі: усвідомлення та прийняття морально-етичних норм соціально відповідальної поведінки; сформована система цінностей і мотивації до педагогічної діяльності; соціальна адаптивність і міжособистісна

комунікабельність; толерантність, міжнародна та полікультурна повага [10, с. 248–249].

Таким чином, моральні цінності становлять підґрунтя для формування в європейській молоді гуманістичного світогляду, а отже, й ціннісних орієнтирів. Гуманізм як одна з найвищих цінностей європейського соціуму відтворюється в освіті, політиці, культурному житті, законодавстві країн ЄС. Потреба його утвердження як європейської освітньої цінності у ХХ столітті була зумовлена домінуванням у освіті технократичної парадигми, потребою осмислення наслідків війн і локальних конфліктів, які знецінили людське життя та поставили людство на межу глобальної катастрофи.

Розглядаючи методологічні аспекти мистецтвознавства, Г. Ніколаї зауважує, що загальна криза галузі освіти, науки й інноватики наприкінці ХХ століття набула значних масштабів через дефіцит соціокультурного змісту, втрату аксіологічних векторів, технократичне й цифрове обмеження, трансляцію знань без емпатії та задіяння пізнавально-діяльничної й емоційної сфери здобувачів освіти, перенасиченість ускладненого змісту знаннями за відсутності інтегративності смислів. Негативні чинники освітньо-наукових процесів зумовили зосередження міждисциплінарності науковців на людино- і природоцентричній парадигмах, які усвідомлювались у всьому розмаїтті філософських напрямів (феноменології, антропології, екзистенціалізму, герменевтики, деонтології, футуризму), поступово спонукаючи змінювати підходи до традиційної організації закладів освіти різних країн. Концептуальне осмислення цієї проблематики відбувалося у межах психолого-педагогічної науки, соціальної філософії, політології, психології, культурології, соціології тощо [7, с. 13].

Зазначені процеси в європейській освіті актуалізували проблему її гуманізації й гуманітаризації та сприяли розвитку гуманної педагогіки. Узагальнюючи досвід вітчизняної та європейської освітньої аксіології, Ю. Шабанова й А. Осипов виокремили засади концепції гуманізації та гуманітаризації освіти, а саме: системний і комплексний підходи, які передбачають цілісність аксіологічної системи людини та її буття; гуманні технології організації освітнього процесу і виховання у здобувачів освіти загальнолюдських та природовідповідних цілей і настанов; міждисциплінарна синергія й інтеграція гуманітарної та технічної сфери [12, с. 125].

Безсумнівно, гуманізація та гуманітаризація європейської освіти стала визначальним трендом сучасності, завдяки якому відбувається цілеспрямоване утвердження у світогляді учнів, студентів, інших категорій здобувачів і слухачів духовних, людино- та природоцентричних цінностей.

Нині необхідність цивілізаційного розвитку гуманізму та пов'язаних із ним цінностей сприяла появі концепції «нового гуманізму», принципи якої активно впроваджуються в європейській освіті. Як слушно зауважує М. Колотило, саме гуманістична

концепція освіти спроможна вивести її за межі виконавиці утилітарної ролі в соціо економічному розвитку, адже на часі збереження та зміцнення гідності, здібностей і благополуччя людини в її відносинах із оточуючими та з Природою, що відповідає вимогам сталого розвитку в XXI столітті. Метою модернізованого освітнього процесу є не лише набуття певних знань, умінь і навичок, а й формування гуманістичних цінностей і компетенцій, таких як повага до життя і людської гідності, рівні права і соціальна справедливість, культурна і соціальна різноманітність, почуття людської солідарності та колективної відповідальності за наше спільне майбутнє. Наслідком такого переосмислення змісту освіти є інакше, ніж у попередніх парадигмах, розуміння природи людської діяльності: вона осмислена в аспекті встановлення етичних і соціально відповідальних відносин з природою та суспільством, з іншими людьми, з цінностями інших культур тощо [6, с. 330].

Отже, сучасна європейська освіта спрямована на формування гуманістичних цінностей, плюралізм думок, творчий саморозвиток особистості, неможливий без утвердження в суспільній свідомості та політико-правовій сфері демократичних цінностей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи, варто зауважити, що сучасна європейська освіта зазнає потужного впливу глобалізації та інформаційної революції. Глобалізація сприяла створенню міжнародного та загальноєвропейського освітнього поля, в першу чергу, на базі іншомовного спілкування, прискорила академічний обмін і соціальну мобільність, дала поштовх до універсалізації освітніх, дослідницьких програм і соціальних сервісів, основних підходів до галузі освіти, науки й інноватики. Водночас глобалізація створила підґрунтя для «розмивання» національних орієнтирів освітньої аксіології, для руйнівного впливу більш потужних культурно-освітніх систем на менш розвинені та ін. Інформаційна революція, своєю чергою, дала низку нових можливостей для модернізації освіти: сприяла запровадженню дистанційного навчання, забезпечила доступ до новітніх наукових баз інфоданих, створила можливості для самоосвіти та творчості. Необхідно зазначити, що наслідки і глобалізації, і інформаційної революції варто оцінювати з погляду людино- та природоцентризму. Безсумнівно, під впливом інформаційної революції та позитивних аспектів глобалізації якість європейської освіти значно покращилася, відбулися кардинальні зміни в її інформаційно-технічному забезпеченні.

Можна констатувати, що європейський вимір освітніх цінностей насамперед передбачає акцентуацію захисту прав і свобод людини, її честі та гідності. Згідно з європейськими світоглядно-освітніми орієнтирами, людині має бути забезпечене мирне життя, можливість зберігати здоров'я і, як наслідок, гідний рівень життя.

Європейський культурно-освітній простір неможливо уявити без таких духовних цінностей, як толерантність, моральність, гуманізм, демократія

і солідарність, які варто розглядати у комплексі, оскільки вони діалектично пов'язані, що втілюється у освітніх практиках країн ЄС. Зокрема, моральність становить внутрішнє наповнення гуманістичного світогляду людини, а демократичні норми та принципи вможливають вияв свободи у виборі індивідуальної освітньої траєкторії, творчої самореалізації учня, студента, здобувача освіти чи слухача. Своєю чергою, солідарність як освітня цінність забезпечує єдність підходів до освітнього процесу в державах ЄС за збереження права на національну унікальність.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Цивілізаційна цінність миру в освітньому контексті. *Освіта для миру. Освіта для миру = Edukacija dla pokoju* : зб. наук. праць : у 2 т. Т. 1 / редкол. : Кремень В. Г. (голова) та ін. Київ. Переяслав-Хмельницький : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2019. С. 37–50.
2. Андрущенко В. П., Андрущенко Т. В., Савельєв В. Л. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. Київ : ТОВ «МП Леся», 2017. 464 с.
3. Бех І. Виховання у дітей миролюбства. *Початкова школа*. 1999. № 8. С. 17–20.
4. Книш І. В. Екологічне знання в сучасному освітньому дискурсі : автореф. дис... канд. філософ. наук; АПН України. Ін-т вищ. освіти. Київ, 2008. 20 с.
5. Книш І. В. Кордологізм та його роль у становленні української нації: сучасний науковий дискурс. *Філософія науки: традиції та інновації*. Наук. журнал. № 1 (11). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 136–44.
6. Колотило М. Гуманістичний потенціал новітньої парадигми освіти в реаліях сучасної антропологічної кризи. *Філософія освіти = Philosophy of Education*. 2013. № 2 (13). С. 317–332.
7. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2013. Вип. 1. С. 3–17.
8. Сбруєва А. А. Розвиток європейської вищої освіти в умовах глобальної фінансово-економічної кризи. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 4. С. 228–241.
9. Силадій І. Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 34–38.
10. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку. Київ : ВД ЕКМО, 2011. 344 с.
11. Хомерікі О. А. Українська вища освіта в умовах глобалізації: крок назад перед стрибком уперед, або шлях по замкненому колу? *Грані*. 2015. № 4. С. 36–40.
12. Шабанова Ю. О., Осипов А. О. Сутність і принципи гуманної педагогіки вищої школи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка і психологія. 2014. № 2. С. 123–130.
13. Bilotserkovets, M., Fomenko, T., Gubina, O., Klochkova, T., Lytvynko, O., Boichenko, M., Lazareva, O. (2021). Fostering Media Literacy Skills in the EFL Virtual Classroom: A Case Study in the COVID-19 Lockdown Period. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, Vol. 20, no. 2, 251–269, February 2021. <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.2.14>.
14. Boichenko, M. (2022). Research motivation of PhD students under martial law: challenges and ways of improvement. *Studies in Comparative Education*, (2), 5–11. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.2.2022.270856> <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/270856>

15. Commission of the European Communities. Brussels, 21.11.2001. Communication from the Commission «Making a European Area of Lifelong Learning a Reality» [Електронний ресурс]. Uben von Hans-Joachim Friedrich. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1999. XII, 274 s.

16. Knysh, I., Tiahur, L., Ivanova, V., Vasiutynska, Y., & Shovsh, K. (2023). Features of training specialists using innovative approaches. *Amazonia Investiga*, 12 (62), 2023. Florencia, Colombia : Amazonia Investiga, P. 230–239. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.23>

17. Sbruieva, A., & Boichenko, M. (2020). Societal dimension of doctoral education in the European higher education area: priorities and trends. *Studies in Comparative Education*, (1), P. 42–52. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2020.211317>.

REFERENCE

1. Andrushchenko, V. (2019). Tsyvilizatsiina tsinnist myru v osvithomu konteksti. *Osvita dlia myru* [The civilizational value of peace in the educational context]. *Osvita dlia myru* [Education for peace] = Edukacija dla pokoju: zb. nauk. prats: u 2 t. T. 1 / redkol.: Kremen V. H. (holova) ta in. Kyiv – Pereiaslav-Khmelnyskyi: Vyd-vo TOV «Iurka Liubchenka», 2019. S. 37–50. [in Ukrainian].

2. Andrushchenko, V. P., Andrushchenko, T. V., Saveliev, V. L. (2017). Konstytutsializatsiia osvithnoho prostoru Yevropy: aksiolohichnyi vymir [Constitutionalization of the educational space of Europe: an axiological dimension]. Kyiv: TOV «MP Lesia». 464 s. [in Ukrainian].

3. Bekh, I. (1999). Vychovannia u ditei myroliubstva [Education of peace in children]. *Pochatkova shkola* [Elementary School]. № 8. S. 17–20. [in Ukrainian].

4. Knysh, I. V. (2008). Ekolohichne znannia v suchasnomu osvithnomu diskursi [Ecological knowledge in modern educational discourse]: avtoref. dys... kand. filosof. nauk; APN Ukrainy. In-t vyshch. osvity. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].

5. Knysh, I. V. (2015). Kordolohizm ta yoho rol u stanovlenni ukraïnskoi natsii: suchasnyi naukovyi diskurs [Cordology and its role in the formation of the Ukrainian nation: modern scientific discourse]. *Filosofiiia nauky: tradytsii ta innovatsii* [Philosophy of science: traditions and innovations]. *Nauk. zhurnal*. № 1 (11). Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka. S. 136–144. [in Ukrainian].

6. Kolotylo, M. (2013). Humanistychnyi potentsial novitnoi paradyhmy osvity v realiakh suchasnoi antropolohichnoi kryzy [The humanistic potential of the newest paradigm of education in the realities of the modern anthropological crisis]. *Filosofiiia osvity* [Philosophy of Education]. № 2 (13). S. 317–332. [in Ukrainian].

7. Nikolai, H. Iu. (2013). Metodolohichni poshuky u sferi mystetskoï osvity [Methodological searches in the field of art education]. Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vychovannia [Current issues of art education and upbringing]. *Vyp. 1*. S. 3–17. [in Ukrainian].

8. Sbruieva, A. A. (2015). Rozvytok yevropeiskoi vyshchoï osvity v umovakh hlobalnoi finansovo-ekonomichnoi kryzy [The development of European higher education in the conditions of the global financial and economic crisis]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal* [Ukrainian Pedagogical Journal]. № 4. S. 228–241. [in Ukrainian].

9. Syladii, I. (2016). Rozvytok osvity v konteksti osnovnykh vyklykiv hlobalizatsii [Development of education in the context of the main challenges of globalization]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine]. № 4. S. 34–38. [in Ukrainian].

10. Sysoieva, S. O., Batechko, N. H. (2011). *Vyshcha osvita Ukrainy: realii suchasnoho rozvytku* [Higher education of Ukraine: realities of modern development]. Kyiv: VD EKMO. 344 s. [in Ukrainian].

11. Khomeriki, O. A. (2015). *Ukrainska vyshcha osvita v umovakh hlobalizatsii: krok nazad przed strybkom upered, abo shliakh po zamknenomu kolu?* [Ukrainian higher education in the conditions of globalization: a step back before a leap forward, or a path in a closed circle?]. *Hrani*. № 4. S. 36–40. [in Ukrainian].

12. Shabanova, Iu. O., Osypov, A. O. (2014). *Sutnist i pryntsyipy humannoi pedahohiky vyshchoï shkoly* [The essence and principles of humane pedagogy of higher education]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii: Pedahohika i psykholohiia* [Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Series: Pedagogy and psychology]. № 2. S. 123–130. [in Ukrainian].

13. Bilotserkovets, M., Fomenko, T., Gubina, O., Klochkova, T., Lytvynko, O., Boichenko, M., Lazareva, O. (2021). *Fostering Media Literacy Skills in the EFL Virtual Classroom: A Case Study in the COVID-19 Lockdown Period*. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, Vol. 20, no. 2, 251–269, February 2021. <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.2.14>. [in English]

14. Boichenko, M. (2022). Research motivation of PhD students under martial law: challenges and ways of improvement. *Studies in Comparative Education*, (2), 5–11. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.2.2022.270856> <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/270856> [in English]

15. Commission of the European Communities. Brussels, 21.11.2001. Communication from the Commission «Making a European Area of Lifelong Learning a Reality» [Електронний ресурс]. Uben von Hans-Joachim Friedrich. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1999. XII, 274 s. [in English]

16. Knysh, I., Tiahur, L., Ivanova, V., Vasiutynska, Y., & Shovsh, K. (2023). Features of training specialists using innovative approaches. *Amazonia Investiga*, 12 (62), 2023. Florencia, Colombia : Amazonia Investiga, P. 230–239. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.23> [in English]

17. Sbruieva, A., & Boichenko, M. (2020). Societal dimension of doctoral education in the European higher education area: priorities and trends. *Studies in Comparative Education*, (1), P. 42–52. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2020.211317>. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КНИШ Інна Василівна – доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов Національної академії управління.

Наукові інтереси: європейський вектор розвитку української освіти: досвід та перспективи.

БОЙЧЕНКО Марина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: європейський вектор розвитку української освіти: досвід та перспективи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KNYSH Inna Vasylivna – National Academy of Management, Department of Social and Humanitarian Disciplines and Foreign Languages.

Scientific interests: European Vector of Ukrainian Education Development: Experience and Perspectives

BOICHENKO Maryna Anatoliivna – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko Pedagogy Department.

Scientific interests: European Vector of Ukrainian Education Development: Experience and Perspectives.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2023 р.